Ford Madox Ford

Az utolsó angol úriember

I.
VANNAK, AKIK NEM…

Lazi
KÖNYVKIADÓ
Szeged

Első fejezet

A két fiatalember – a brit köztisztviselők kiváltságos rendjének tagjai – egy tökéletesen felszerelt vasúti kupéban utazott. Az ablaknyitó bőrszíjakat utaskéz még nem érintette, a poggyásztartó alatt elhelyezett tükrök is oly makulátlan fénnyel ragyogtak, mintha eleddig csak nagyon kevés visszatükrözni valójuk akadt volna a világból. A mesterien szabott, skarlátvörösben és sárgában pompázó puha üléshuzaton lenyűgöző sárkányminta rajzolódott ki egy kölni kárpitos tervrajzának nyomán; a drága lakk halovány illata pedig már-már kórházi tisztaság érzetét keltette az utasokban. A mozdony oly biztosan és oly nyugodt erővel húzott – jutott eszébe Tietjensnek a találó hasonlat –, akár az elsőrangú brit értékpapírok. S noha tisztességes sebességgel haladtak, biztos volt benne, hogy Macmaster a legkisebb imbolygást vagy zötykölődést észlelve – eltekintve természetesen a Tonbridge előtti nagykanyartól, valamint az ashfordi váltók tömkelegétől, ahol ugyebár az efféle kényelmetlenségeket az utasok kénytelenek elviselni – azonnal tollat ragadott volna, hogy panaszt tegyen a vasúttársaságnál. De az is lehet, hogy egyenesen a *Times*nak címezte volna a levelet.

Mert a világon nem létezik olyan ügy, amelyhez az ő osztályuknak ne lenne köze. Ők ugyanis nem egyszerűen a nemrégiben felállított Birodalmi Statisztikai Hivatal alkalmazottai, akik Sir Reginald Ingleby keze alatt dolgoznak. Nem, kérem! Legyen szó akár a rendőrség alkalmazottainak a polgárokkal szemben tanúsított tiszteletlen magatartásáról vagy udvariatlan hordárokról a vasútállomásokon, az elégtelen közvilágításról vagy a közszolgáltatások egyéb hiányosságairól, akár külhonban is, ők azt személyes ügyüknek tekintik, s az Oxfordban végzett értelmiségiek hűvös modorában vagy éppenséggel a *Times* szerkesztőségéhez eljuttatott leveleikben sajnálkozva adnak hangot felháborodásuknak:

„Miként süllyedhetett idáig a Brit Nemzetközösségnek ez vagy az a nagyszerű vívmánya?" Vagy olykor a továbbra is magas példányszámban eladott újságok hasábjain jelentetnek meg egy-egy cikket, ahol önmagukat a jó erkölcs, a művészetek, a diplomácia és a birodalmi belkereskedelem, sőt olykor elhalálozott államférfiak és írók jó hírének védelmezőiként sikerül beállítaniuk.

Legalábbis Macmaster ilyen. Mert a saját személyét illetően Tietjens már korántsem volt ennyire biztos a dolgában. Macmaster vele szemben foglalt helyet. Kicsit alacsony. Whig. Jól ápolt, makulátlanul lenyírt fekete szakáll, pontosan úgy, ahogyan az egy olyan köpcös férfiúhoz illik, aki csírázó fontosságtudatának igyekszik kellő hangsúlyt kölcsönözni. Makacs, fekete hajszálait nap mint nap fémkefe regulázza. A hegyes orr és a markáns, szabályos fogsor alatt hófehér pillangógallér virít, mely úgy fénylik, akár a porcelán. Aranygyűrűvel rögzített, feketepettyes acélkék nyakkendő. Nem véletlen, gondolta Tietjens, hiszen tagadhatatlan: tökéletesen illik a szeme színéhez.

Ő bezzeg, ha megkérdik, hirtelen nem tudta volna, milyen színű nyakkendőt visel. Ahogy kilépett az irodából, leintett egy fogatot, puha inget, méretre szabott zakót és nadrágot húzott, majd gyorsan összepakolta a holmiját. Gyorsan, de nem ész nélkül. Igen, ő maga zsúfolta bele azt a rengeteg mindent a hatalmas, kétfülű táskájába, amelyet szükség esetén ő maga feltehet egy hordár kocsijára. Nem igazán szerette ugyanis, ha más hozzányúl a holmijához; ahogyan az sem tetszett volna neki, ha a felesége szobalánya készíti össze a csomagját helyette. Még attól is idegenkedett, hogy hordárok vigyék a poggyászát. Ő konzervatív. Tory. S mivel átöltözni sem szeret különösképpen, már most, az úton is a méretes, barna, vastag varratú, szegecses golfcipő virított a lábán. Az ülés szélén helyezkedett el, előredőlve, szétvetett lábakkal, hatalmas fehér kezét a térdére támasztotta, és gondolataiba merülve bámult maga elé.

Macmaster viszont kényelmesen hátradőlve olvasgatta a kisméretű, fűzött papírköteget, merev, felettébb komor arckifejezéssel. Tietjens jól tudta, hogy Macmaster számára meghitt pillanat ez: az első könyve letisztázott kéziratát ellenőrzi.

E kérdéskörhöz, Tietjens ezzel is tisztában volt, számtalan nüánsz kapcsolódott még. Mert ha például valaki azt kérdezné tőle, vajon írónak tartja-e magát, ő ezt egy vállrándítással nyug-

tázná, s a feltételezést játszi könnyedséggel ütné el: „Ó, dehogy, kedves hölgyem! – Mert ugyebár képtelenség, hogy férfi tegye fel ezt a kérdést egy olyan nyilvánvalóan világi úriembernek, mint ő. – Ennyire nem vagyok kifinomult! Csak egy szemernyit. Jobb pillanataimban. Inkább kritikus vagyok. Igen! Amolyan kritikusféleség."

Jóllehet Macmaster időnként valóban megfordult olyan szalonokban, ahol hosszú függönyök, kék porcelántálak, nagymintás tapéták és hatalmas, néma tükrök között számos hosszú hajú műélvező társaságának is volt szerencséje átadni magát. És általában a fogadást rendező kedves hölgyekhez a lehető legközelebb húzódva ügyesen társalgott – talán kissé fennkölten is. Imádja ugyanis, ha tiszteletteljes csendben isszák szavait, midőn Botticelliről, Rosettiről[1] és azokról a korai itáliai művészekről tart előadást, akiket ő a szakszerű „primitív" jelzővel illet. Tietjens többször is látta már ilyen pózban tetszelegni. De egyáltalán nem neheztelt rá emiatt.

Hiszen az efféle összejövetelek az első osztályú kormányhivatali pozíció felé vezető hosszú és gondosan megtervezett pályafutás fontos állomásainak számítanak. S bár Tietjens a karrier és az előmenetel kérdésében saját magát teljesen közömbösnek ítélte, furcsamód barátja ambíciói iránt meglehetős rokonszenvvel viseltetett. Különös barátság volt az övék, de gyakran épp ez a fajta különösség az, ami a barátságok szövetét ellenállóvá teszi az évekkel szemben.

Egy yorkshire-i vidéki úriember legkisebb fiaként Tietjensnek mindenből a legjobb járt – mármint amit csak az első osztályú közhivatalok, illetve első osztályú kapcsolatok biztosíthattak. Őt ugyan nem fűtötte ambíció, viszont mindez egyszerűen megadatott neki, ahogyan az Angliában már csak lenni szokott. Nem kellett különösebben ügyelnie sem a ruházatára, sem arra, hogy kikkel tart kapcsolatot, ahogyan a véleményét is nyugodtan kifejthette. Rendszeres jövedelmet tudhatott magáénak az édesanyja jóvoltából, emellett megkapta a fizetését a Birodalmi Statisztikai Hivatalban is, no meg nem épp szegény lányt vett feleségül, és mindemellett, ahogyan azt egy vérbeli torytól el is várhatja az

1. Dante Gabriel Rossetti (1828–1882) a preraffaeliták nevű angol író- és művészcsoport egyik vezetője.

ember, elég ügyesen bánt a sértő és pimasz szavakkal is ahhoz, hogy ha egyszer kinyitotta a száját, akkor mindenki odafigyeljen rá. Huszonhat éves volt, de az a tagbaszakadt yorkshire-i fajta, aki jóval többet nyom a mérlegen, mint amennyit az életkora indokolna. A főnöke, Sir Reginald Ingleby, ha Tietjens a statisztikákat befolyásoló közéleti tendenciákról beszélt, maga is figyelmesen hallgatta szavait. Olykor meg is jegyezte: „Maga, Tietjens, egy két lábon járó enciklopédia. A szakmai tudása megkérdőjelezhetetlen." Tietjens pedig úgy vélte, neki ez a dolga, s csendes bólintással fogadta az elismerő szavakat.

Ha viszont Ingleby Macmastert illette volna hasonló szavakkal, ő bizonyára odaduruzsolta volna a főnökének, hogy „Sir Reginald igazán kegyes hozzám…", de Tietjens ebben sem talált semmi kivetnivalót.

Kettejük közül Macmaster állt magasabban a ranglétrán, miként valószínűleg ő volt az idősebb is. Valószínűleg, mert ami azt illeti, szobatársa életkorát és pontos származását illetően Tietjens ismeretei hiányosak voltak. Macmaster, kétség nem fér hozzá, Skóciában született, és az embernek leginkább egy presbiteriánus lelkész fia jutott róla eszébe. De az is elképzelhető volt, hogy egy cupari kereskedő vagy egy edinburghi vasúti hordár gyermekeként látta meg a napvilágot – a skótoknál ez nem számít, s mivel az őseit illetően Macmaster igencsak hallgatagnak mutatkozott, ha az ember elfogadta olyannak, amilyen, még csak nem is kacérkodott a gondolattal, hogy komolyabban firtassa a kérdést.

Tietjens pedig mindig is elfogadta Macmastert – Cliftonban, Cambridge-ben, a Chancery Lane-en és a Gray's Innben bérelt lakrészükben egyaránt. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy kedvelte Macmastert, talán még hálát is érzett iránta. És bizonyára Macmaster is viszonozta ezeket az érzelmeket az ő személye irányában – mert ugyebár ő is mindig mindent megtett annak érdekében, hogy szolgálatára lehessen Tietjensnek. Annak idején a Kincstárban is, Sir Reginald Ingleby személyi titkáraként, amikor Tietjens még Cambridge-ben végezte a tanulmányait, Macmaster már akkor Sir Reginald figyelmébe ajánlotta Tietjens kivételes képességeit, s mivel Sir Reginald éppen ifjú titánokat keresett a szívének oly kedves, újonnan alapított főosztályára, szíves-örömest vette fel az ígéretes ifjoncot második jobbkezének. Másrészt viszont Tietjens édesapja volt az, akinek Macmaster kincstári állását

köszönhette, hiszen ő ajánlotta be Sir Thomas Blocknál. Sőt a Tietjens család még bizonyos anyagi hozzájárulással – hogy pontosabbak legyünk: Tietjens édesanyjának vagyonából származó pénzösszeggel – is támogatta Macmastert, hogy el tudja végezni Cambridge-ben az egyetemet, és megvethesse lábát a fővárosban. A pénzt később visszafizette – részint oly módon, hogy amikor Tietjens maga is a fővárosba került, biztosította számára a szállásheyet.

Egy skót fiatalember esetében mindez tulajdonképpen természetesnek hatott. Tietjens minden további nélkül besétálhatott jól megtermett, jámbor lelkű édesanyjához a nappaliba, mondván:

– Nézze, kedves édesanyám! Itt van nekem ez a Macmaster barátom, akinek szüksége lenne egy kis pénzre, hogy elvégezhesse az egyetemet.

Mire az csak ennyit mondott:

– Jól van, drágám! Mennyi kell?

Egy alacsonyabb sorból származó angol fiatalember esetében legalábbis egy csipetnyi kötelességérzet is társult volna ehhez a gesztushoz. Macmasternél ez fel sem merült.

Tietjens legutóbbi magánéleti problémái során – négy hónapon át, mielőtt a felesége egy másik férfival külföldre távozott – Macmaster olyan helyekre volt képes eljutni, ahová senki másnak nem sikerült volna. Christopher Tietjens érzelmi létének megingathatatlan alapját ugyanis a mély hallgatás képezte – legalábbis ami saját érzelmeit illeti. Tietjens világnézetében egyszerűen nem volt helye „beszélgetésnek" arról, hogy az ember hogy érzi magát; sőt talán még azt sem tartotta helyénvalónak, hogy valaki egyáltalán gondolkodjék ilyesmiről.

És valóban: a felesége távozása szinte semmilyen felismerhető érzelmet nem keltett benne, és nem is pazarolt húsznál több szót a történtekre. Azokat is nagyrészt hatalmas termetű, ősz hajú apjához intézte, amikor az felkereste, és Macmaster szalonjában ötpercnyi mély hallgatás után így reagált:

– Elválsz tőle?

– Nem! Csak gazemberek teszik ki a nőket a hivatalos válás kellemetlenségeinek.

Az idősebb Tietjens valami hasonló válaszra számított, majd rövid szünet után feltette a következő kérdést:

– És ha ő akar elválni, abba beleegyezel?

– Ha úgy kívánja, igen. De tekintettel kell lenni a gyermekre is.

– A gyermekre akarod átruházni az örökségét?

– Úgy lenne a legegyszerűbb.

– Aha – hagyta jóvá az öreg az érvet. Majd ismét néhány percnyi hallgatás után így folytatta: – Anyád amúgy pompásan érzi magát… – Azután: – Az a motoros eke megint felmondta a szolgálatot. – Végül pedig: – Ma este a klubban vacsorázom.

– Elvihetném Macmastert is, apám? – kérdezte Christopher. – Említette, hogy bemutathatná…

– Persze, hozd csak el! – mondta az idősebb Tietjens. – Ott lesz az öreg Ffolliott tábornok is. Majd mellé ültetjük. Az ő ismeretségének bizonyára hasznát veheti. – Azzal felállt és távozott.